

דף ל"ט

שבועת הדיינים נאמ' בלשונה הוי יודע שכל העולם נדענע וכו' תנו רבנן, שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה. אומרים לו הוי יודע שכל העולם

כולו נודעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני: "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". וכל עבירות שבתורה נאמר בהן "ונקה" וכאן נאמר "לא ינקה". וכל עבירות שבתורה נפרעין רק ממנו, ואילו כאן בשבועת שקר נפרעים ממנו וממשפחתו, שנאמר: "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך", ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר "ומבשרך לא תתעלם"⁷¹⁰. ונפרעים אף ממנו ומכל העולם כולו, שנאמר: "אלה וכחש וכו' על בן תאכל הארץ וכו'".⁷¹¹ וכתוב בירמיהו "כי מפני אלה אכלה הארץ". וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות, וכאן נפרעין ממנו לאלתר, שנאמר: "הוצאתיה נאם ה' צבקות ובאה וכו' ואל בית הנשבע בשמי לשקר וכו' וכלתו ואת עציו ואת אבניו". "הוצאתיה" לאלתר, "ובאה אל בית הגנב" זה הגונב דעת הבריות, שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו. "ואל בית הנשבע בשמי לשקר", למדת ששבועת שקר מכלה דברים שאש ומים לא מכלים.

אמר הריני נשבע או' סורו נא מעל אהלי הרשעים אותם, שלא יחזור בו, וישלם מיד⁷¹³. ואם אמר הריני נשבע, העומדין שם אומרים זה לזה "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו'". וכשמשיעים אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעת המקום ועל דעת בית דין.

710 ואין בשרך אלא קרובים. ואע"ג שבפ' במה מדליקין למדו מכאן שבעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים אבל גדולים לא וכ"ש ממשפחתו לא. הוא בנדרים אבל בשבועה אפילו כל משפחתו נענשים. תוס'.

711 כל עבירות שבתורה לאו דוקא אלא כלומר אלו שאינם כיוצא בשבועה שהרי מוכח בפ"ק דקדושין שמשום עריות לבד אכלה הארץ. תוס'.

712 לא גורסים (ואימא עד דעביד כולוהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבדה הארץ). וכן בכמה דפו". הגהות הגר"א. רש"י פירש שלא יחזור בו קודם שיצא מב"ד. ומה שא' בהמפקיד אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מי אמרינן מהדר קהדר ביה או דלמא דחויי קא מדחי ההוא קודם שיצא מב"ד. או פ' אחר שיצא ואם דעתו לחזור אע"פ שאינו יכול לחזור בו לא מקנה לו את הכפל, שרוצה להטריחו לב"ד. ועל כן נראה פירוש הקונטרס ולא כמו שפר"ת בספר הישר בפרק זה בורר שיכול לחזור ומביא ראיה מההיא דהמפקיד. ושוב נמצא בשם ר"ת שהגמ' בהמפקיד מדברת באומר הריני משלם חוץ לב"ד, או שלא יצא מב"ד אבל אם אמר בב"ד וחזר ואמר חוץ לב"ד איני משלם לא יכול לחזור. תוס'.

כמו שכשמשנה רבינו השביע את ישראל אמר דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי. "וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם וְכו'" לא במחשבות לבבכם לבדכם. "כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ". אין לי אלא העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מניין?, תלמוד לומר: "וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם". ומנין למצות העתידות להתחדש, כגון מקרא מגילה תלמוד לומר "קִיְמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים" קיימו מה שקבלו כבר ⁷¹⁴.

מבאר הגמרא, מה ששנינו בברייתא שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה, הכוונה כמה ששנינו במסכת סוטה, אלו נאמרינן בכל לשון: פרשת סוטה, וידוי מעשר, קריאת שמע, ותפלה, וברכת המזון, ושבועת העדות, ושבועת הפקדון. והתנא אומר שגם שבועת הדיינים נאמרת בכל לשון שהוא מביין ⁷¹⁵.

בכל התורה מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים
 הגמרא שואלת, מהו הטעם של מה ששנינו בברייתא שבית דין אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נודעזע בשעה שהקב"ה אמר "לֹא תִשָּׂא וכו'", הרי כל עשר הדברות נתנו מסיני?. אלא משום שאיסור שבועה הוא חמור. ושואלת הגמרא ממה ששנינו בברייתא אלו הן קלות, עשה ולא תעשה, חמורות זו כריתות ומיתות בית דין, ולא תשא עמהן. ומכאן ששבועה אינה חמורה יותר מכריתות ומיתות בית דין? עונה הגמרא, כמו ששנינו שבכל העבירות נאמר "ונקה" וכאן נאמר "לֹא יִנְקֶה". שואלת הגמרא, והרי נאמר "יִנְקֶה לֹא יִנְקֶה"? עונה הגמרא, שדורשים את הכתוב "יִנְקֶה לֹא יִנְקֶה" כמו שרבי אלעזר אומר בברייתא, אי אפשר לומר "יִנְקֶה" שכבר נאמר "לֹא יִנְקֶה", ואי אפשר לומר "לֹא יִנְקֶה" שכבר נאמר "יִנְקֶה". אלא מנקה לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים. ובאיסור "לֹא תִשָּׂא" אינו מנקה אפילו לשבים.

714 תוס' שואלים שבפ"ק דמגילה (דף ז.) יש תנאי שדורשים שאסתר ברוח הקודש נאמרה, ושמואל דרש זאת מקיימו וקבלו, קיימו למעלה מה שקבלו למטה. ורבא אמר לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל. ויש פירכא לשמואל שנדרוש כמו שדרשו כאן. ויש לומר שבמגילה הקשו לכולם מגוף הכתוב, ולשמואל אין פרכא מהכתוב אלא ממה שצריך לדרשה אחרת. תוס'.

715 תימה שלא שנו במשנה שבועת הדיינין ושבועת ביטוי שהרי כיון שאמרו ואלו א"א לומר תנא ושייר. וי"ל שיש באלו שמנו דבר שאין באחרים שלא מנו. [ועיין תוספות יבמות פד ד"ה אלא ותוספות כתובות כט. ד"ה ועל ותוספות זבחים פד. ד"ה הלן ועי' תוספות שבת עה: ד"ה חסר אחת]. תוס'.

ובכל העבירות המשפחה
נידונה בדין קל יותר

הגמרא שואלת על מה ששנינו, וכל עבירות
שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו.

האם בכל העבירות לא נפרעים ממשפחתו, הרי כתוב "וְשִׁמְתִי אֶנִּי אֶת
פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ" ושנינו בברייתא, אמר רבי שמעון אם
הוא חטא משפחתו מה חטאה?, לומר לך שאין משפחה שיש בה מוכס
שאין כולה מוכסים, ושיש בה לסטים שאין כולה לסטים, מפני שמחפים
עליו? אומרת הגמרא, ששם בני משפחתו נידונים בעונש קל יותר
מהעונש שבא עליו, וכאן הם נידונים באותו הדין שהוא נידון. ששנינו
בברייתא רבי אומר שלומדים זאת מהכתוב "אתו" אותו בהיכרת ולא
כל המשפחה כולה בהיכרת.

"וכשלו איש באחיו" כל ישראל
עריבים זה בזה כשלא מיחו

הגמרא שואלת על מה ששנינו שלומדים
מהכתוב בהושע שבשבעת שקר נפרעים

ממנו ומכל העולם כולו. אולי כל העולם נענשים כשעוברים על כל
העבירות? ואומרת הגמרא שאי אפשר לומר כן מפני שכתוב בירמיהו
"כִּי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֲבָלָה הָאָרֶץ". ושואלת הגמרא האם בשאר העבירות
שאר האנשים אינם נענשים? הרי לומדים מהכתוב: "וְכָשְׁלוּ אִישׁ
בְּאָחִיו", איש בעון אחיו, שכל ישראל ערבים זה בזה? אומרת הגמרא,
שבשאר העבירות נענשים מדין ערבות רק מי שיש בידם למחות ולא
מיחו⁷¹⁶. ומה בין רשעים של משפחתו לרשעים דעלמא, בין צדיקים
דמשפחתו לצדיקים דעלמא? בשאר עבירות הוא נידון בדינו,
והרשעים של המשפחה בדין חמור, ושאר הרשעים בדין הקל. צדיקים
של המשפחה ושאר הצדיקים פטורים. כאן הוא והרשעים של המשפחה
נידונים כדינו, ושאר הרשעים בדין חמור. והצדיקים של המשפחה
ושאר הצדיקים נידונים בדין הקל.

שבועה חלה על שניהם

הגמרא שואלת, מדוע אומרים זה לזה סורו
נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, למה

המשביע נקרא רשע? עונה הגמרא, ששנינו בברייתא, נאמר: "שְׁבִיעַת
ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם" מלמד שחלה שבועה על שניהם, והמפקיד נענש

716. לא היה צריך לתרוץ שהיה בידם למחות ולא מיחו, אלא ששם נידונים בדין הקל כאן בדין חמור. אלא שנוח
לו לפרש שאין נענשין בעונש העבירה אלא משום דלא מיחו ולכן אין עונש זה חמור כ"כ. תוס'.

מפני שלא דקדק למסור ממונו ביד אדם נאמן ובאו לידי חלול השם.

למדנו במשנה, שכשמשיביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משיביעים לא על דעתינו ועל דעת המקום. ומבאר הגמרא, הטעם שאומרים לו כן משום המעשה בקניא דרבא. שבבית דינו של רבא אחד הכחיש שלא קיבל מעות מחברו, ולפני כשנשבע שאינם ברשותו נתנם במקל ונתן לתובע להחזיקו, כך שרימה בשבועה.

הטענה שתי כסף רב אמר כפירת טענה שנינו במשנה הטענה שתי כסף. רב אמר, שתי כסף שמואל אמר טענה עצמה

מה ששנינו במשנה טענה לא על תחילת הטענה של התובע, אלא על הכפירה שהנתבע כופר בטענת חברו לבד מהודאתו בפרוטה. וצריכים שתחילת הטענה תהיה על שתי כסף ופרוטה לפחות. ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף, אפילו אם לא כפר אלא בפרוטה, או שלא הודה אלא בפרוטה חייב. ורבא אמר שאפשר לדייק כדברי רב מהמשנה, ואפשר לדייק כשמואל מהכתוב.

אפשר לדייק כדברי רב ממה ששנינו מהמשנה אפשר לדייק כרב ומהכתוב כשמואל

פרוטה, ולא נאמר שכפירת טענה פרוטה. וממה ששנינו במשנה, ההודאה בפרוטה. ולא נאמר כפירה בפרוטה!. ואפשר לדייק כשמואל מהכתוב: "כִּי יִתֵּן אִישׁ" תחלת הנתינה שני כסף, ועליה נאמר "כִּי הוּא זֶה" דבר חשוב, ושיערו חכמים שמעה כסף הוא דבר חשוב. מה כלים שנים, אף כסף שנים⁷¹⁷. מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב⁷¹⁸. ומכאן שצריכים שתהיה הודאה מתוך טענת שתי כסף.

ורב יאמר שצריך לכתוב "זה", ללמד שאין לשמואל בא ללמד שצריך דבר חשוב

717 תוס' שואלים איך דרשו בסוף הסוגיה לשמואל לכך יצאו כלים למה שהן הרי צריכים למה כלים שנים. וי"ל כרש"י שדורשים ממה שלא כ' כספים. ומה שפירש /לקמן שאם היה כ' כספים היינו לומדים גם שנים וגם דבר חשוב אינו נראה. שבלא יתור לא משמע מכספים אלא ב' פרוטות. אלא שהיה צ' לכתוב כסף או כספים, או כסף או חפצים והינו יודעים שנים ודבר חשוב מהיתור של כסף וממה שכתב כלים לומדים שיצאו כלים למה שהן. וצ"ל לרב שכסף בא לכפירה צריך דבר חשוב שדורשים מכלים את הכל, ולומדים דבר חשוב מכלים שאפילו מחט שאין בה שוה פרוטה יש בו חשיבות גדולה יש בו שראויה לעשות מלאכה גדולה. וברושלמי א' שטענו שתי מחטין צריך שיהיו שוים ב' פרוטות שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה. ובפ"ק דקדושין (שם) ושם (ד"ה והרי) הארכתי. תוס'.

718 ולא גורסים אף כלים דבר חשוב, שבכלים א' לקמן (דף מ:): שאפילו בכפירת מחטין חייב, ואף כל נאמר בדבר שאין כלי. רש"י.

אני מודה, ולא ללמד שהטענה צריכה להיות בשתי כסף אלא ההודאה. ושמואל יאמר, שלומדים שנשבע על הודאה במקצת ממה שכתוב "הוא" וכתוב "זה" שאם כפר במקצת והודה במקצת חייב. ורב יאמר שצריכים לכתוב "כִּי הוּא זֶה" אחד להודאה במקצת הטענה, ואחד להודאה ממין הטענה. ושמואל יענה שנכון ששניהם באו ללמד שמודה במקצת חייב שבועה, ושצריך הודאה ממין הטענה. אבל ממילא שמענו ממנו שהטענה הראשונה חסרה, ואין כאן עוד כפירה משתי כסף. אלא רב יאמר שהכתוב "כֶּסֶף" בא מתחילה לכפירה, ולא לתחלת טענה. שאם כן היה צריך לכתוב "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּלִים לְשֹׁמֵר", והיינו אומרים מה כלים שנים אף כל שנים. ולמה כתוב "כֶּסֶף"? אם אינו ענין לטענה, תנהו ענין לכפירה. ושמואל יאמר לך, שאם היה כתוב כלים ולא היה כתוב כסף, היינו אומרים, מה כלים שנים אף כל שנים וכסף באותו כלל, אבל לא היינו יודעים שצריך טענה בדבר חשוב⁷¹⁹. ו"כֶּסֶף" בא ללמד שבכל דבר שאינו כלים צריכים שיהיה דבר חשוב.

הגמרא שואלת על שמואל ממה ששנינו, אמר לו אין לך בידי אלא פרוטה פטור שאין ההודאה ממין הטענה שתי כסף יש לי בידך' ואמר לו 'אין לך בידי אלא פרוטה', פטור. והגמרא הבינה, שטענו שהוא חייב לו שווה כסף, וההודאה היא ממין הטענה, ובכל זאת הוא פטור משום שכפירת הטענה היא בפחות משתי כסף? עונה הגמרא, ששמואל יאמר, האם שנינו במשנה שטען לו שווה כסף?. המשנה אומרת שתי כסף דוקא, שטען שחייב לו שתי מעות כסף, והודה לו בפרוטה שעשויה נחשת. והוא פטור משבוע מפני שאינה 'הודאה ממין הטענה'!

שואלת הגמרא מהסיפא, שתי כסף ופרוטה יש לי בידך', 'אין לך בידי אלא פרוטה', אם נאמר שהמשנה מדברת בטענו שווה כסף, מובן שהוא חייב. אבל אם טענו כסף דוקא, מדוע הוא חייב, הרי הוא לא הודה לו על מה שטענו, ולא טענו על מה שהודה לו? אומרת הגמרא, הרי משיבים את התשובה הזו רק לשמואל, ולשמואל הודאה זו היא הודאה ממין הטענה.

719 והייתי או' שכמו שבכלים, אפילו טענו שני מחטים והודה באחד מהן חייב, כדלקמן גם בכל דבר שטען שנים והודה אחד יהיה חייב, ואפילו אין הטענה הראשונה שתי כסף. רש"י.

שהרי רב נחמן אמר בשם שמואל שאם טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב. ומסתבר שהמשנה נשנתה בדוקא, ממה ששנינו בסיפא, ליטרא זהב יש לי בידך, אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. הרי אם טענו בשווה ליטרא זהב, והודה לו בשווה ליטרא כסף הרי גם הכפירה וגם ההודאה בליטרא הן הרבה יותר משתי מעות כסף. וכיון שהסיפא דוקא גם הרישא דוקא.

לרב ליטרא זהב הוא דוקא כיון
שטענו משקל
ושואלת הגמרא האם יש קושיה על רב מהרישא, שתי כסף יש לי בידך, אין לך בידי אלא פרוטה פטור. והטעם משום שטענו דוקא, ולא הודה לו מה שטענו. אבל אם טענו שווה והודה לו שווה חייב, ואף על גב שהטענה הראשונה אינה אלא שתי כסף? מבארת הגמרא, שרב יאמר שכל המשנה מדברת כשטענו שווה, ולא דוקא. אבל מה ששנינו בטענו ליטרא זהב הוא דוקא, כיון שטענו משקל של ליטרא ודאי מדובר בטענו דוקא ליטרא של מטבעות זהב. אבל בכל מטבעות במשנה, מדובר בטענו שווה, שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דברים, דברים אחרים בשווי של המטבע.

בטענו בדינר מטבעות שכולם הן
מטבעות
והראיה שכל המשנה מדברת שווה היא ממה ששנינו בסיפא, 'דינר זהב לי בידך', 'אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית' מעה קטנה, או ופונדיון, או ופרוטה חייב, שהכל מין מטבע הן. אם מדובר בדוקא מדוע חייב? ואמר רבי אלעזר, מדובר כשטענו מטבעות, שטבעות בצורה, בדינר, ולא טענו משקל⁷²⁰. והודה לו על מטבע, ואף על פי שזו של כסף וזו של נחשת היא הודאה ממין הטענה, שכולן הן מטבעות. והחידוש הוא, שגם פרוטה היא בכלל מטבע. וכן נדייק ממה ששנינו במשנה, שהכל מין מטבע אחת. ורב שרצה לומר שמדובר בשווה יפרש כך את הסיפא, שהכל דין מטבע

72011 תוס' מקשה על רש"י שפירש בטענו בדינר מטבעות, טבוע במטבע צורה ולא טענו משקל, והודה לו מטבע ואע"פ שזה כסף וזה נחושת היא ממין הטענה שכולן מטבעות. נינהו וקשה שלעיל (דף לט:): בשתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה מסיקי' לשמואל שפטור משום שמה שטענו לא הודה לו. ועוד שאפי' בעבד גדול ועבד קטן א' בפ' השואל מה שטענו לא הודה לו. ועוד שהלשון בדינר מטבעות לא משמע בדינר טבוע. ועוד שבברייתא בדינר זהב זהב גורסי' בכל הספרים פטור, וברש"י דוחק להגיה לפי פירושו חייב. על כן נראה לפרש בטענו בדינר מטבעות שנתן לו דינר להחליף ולתת לו תחתיו מטבעות, ושואל אותן מטבעות. והלה טוען החזרתי את כולם חוץ מדינר כסף או טריסית או פונדיון או פרוטה. תוס'.

אחת. לכל מטבעות השנויות כאן דין אחד, שאף הקטנה שבהן יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה.⁷²¹

לר"א הסיפא דוקא רישא כרב או כשמואל
הגמרא שואלת, האם רבי אלעזר שמתרץ את הסיפא כשמואל סובר כשמואל שכל המשנה היא דוקא, ולכן שנינו ברישא, שתי כסף יש לי בידך, אין לך בידי אלא פרוטה פטור. משום שההודאה אינה ממין הטענה, אבל אם היה טוען שווה היה חייב. אפילו שתחילת הטענה היא שווה שתי כסף ולא יותר. ואומרת הגמרא לא, הסיפא של המשנה, שהכל מין מטבע אחת, נשנתה בדוקא. אבל את הרישא אפשר להעמיד או כרב או כשמואל.

כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהב
ומביאה הגמרא ראייה שהמשנה נשנתה בשווה ולא בדוקא, ממה ששנינו בברייתא, דינר זהב זהב לי בידך, אין לך בידי אלא דינר כסף חייב. והטעם הוא מפני שאמר לו דינר זהב זהב, אבל במשנה ששנינו בה דינר זהב זהב טען שווה דינר זהב, וכשהודה לו בדינר כסף או בטריסית או פונדיון או בפרוטה חייב שהכל דין מטבע אחד. וכיון שהסיפא היא בשווה גם הרישא היא בשווה. וכשטענו שתי כסף יש לי בידך ואמר, אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום שאין כפירת שתי כסף⁷²², כדברי רב. ואמר רב אשי שהברייתא אינה מדברת כשאמר במפורש דינר זהב זהב. אלא התנא אומר שכל האומר דינר זהב סתם, מסתמא אמר דינר זהב זהב דינר מטבע, והנתבע שאמר אין לך בידי אלא דינר כסף, מסתמא שאמר דינר מטבע, וישנה הודאה ממין הטענה וחייב.

721 שהכל דין מטבע אחד פירש בקונטרס שאף בקטנה שבהם יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה ותימה הא שמעינן מרישא דקתני ההודאה שוה פרוטה ודוחק לומר דסלקא דעתך דגבי תביעת דינר זהב שהיא גדולה לא חשיבא הודאה פרוטה: תוס'.

722 ופירושו: דינר זהב היינו טבוע, וטעמא – משום דהכל מין מטבע אחד, והוה ליה 'ממין הטענה' רש"י.